

Ekonomia ekologikoa, etorkizunerako aterabidea

Ana Galarraga Aiestaran · Elhuyar Zientzia

ARG.: José A. del Moral/BY

2020ko maiatzean, COVID-19aren lehen olatuaren erdian, [*COVID-19aren osteko Euskal Herriko ekonomia ekologikoaren alde*](#) izeneko manifestua aurkeztu zuen zientzialari- eta akademiko-talde zabal batek. Krisiari aurre egiteko, bost ildo estrategiko proposatzen zituen manifestuak. Ez zen horretan geratu, eta, 2021eko otsailean, gutun irekia bidali zioten gizarteari, gogoeta eragiteko eta aldaketa bultzatzeko asmoz: [*Ekonomiaren berreraikuntza ekologikoaren alde*](#). Maiatzean, berriz, aldarrikapenak ekintza bihurtzeko bidean, berreraikuntzarako gakoak azaldu zituzten Mirene Begiristain Zubillaga ekonomialariak eta Arturo Elozegi Irurtia biologoak jendaurreko solasaldi batean. Saio hartako zio eta ondorio nagusiak bildu ditu *Elhuyar* aldizkariak.

Arturo Elozegi Iurrtia biologoak hasi zuen saioa, aitoren batekin: "Ekonomiaz ari direnean, idiota hutsa sentitzen naiz". Hain zuzen, *idiota* hitzaren esanahietako bat da "gainerakoentzat begibistakoa izan arren inguruan gertatzen dena edo

Elikadura-ohiturek eragin zuzena dute klima-larrialdian.
ARG.: Markus Tacker/BYSA

azaltzen diotena ulertzen ez duen pertsona". Eta, nonbait, horixe gertatzen zaio Elosegiri, ezagutzen dituen ebidentziek ekonomiari buruzko mantrak ezeztatzen baitituzte: hazkunde ekonomikoa da ditugun arazo guztien irtenbidea; merkatu askea da bide bakarra; merkatuak autoerregulatu egiten dira; teknologia berriek gaurko arazo guztiak kon-

ponduko dituzte; hobe da arazo bati gaur aurre ez egitea, etorkizunean merkeagoa izanen baita.

Ingurumen-krisia

Elosegiren esanean, funtsean, egungo krisia ez da sanitarioa, ezta ekonomikoa ere, ingurumenekoa baizik. Lehendik datorrela gogorarazi du: "2017an, [mundu osoko 15.000 zientzialarik baino gehiagok gizateriari zuzendutako ohartarazpen bat sinatu genuen](#). Bigarren abisua zen. Lehena 1992an argitaratu zen, Rioko klimaren goi-bileran. Orduan, neurri batzuk hartu ziren, baina ez zen ezer konpondu, eta 25 urte geroagokoa da bigarren abisua. Alderdi jakin batzuetan zerbait aldatzen hasi bada ere, oro har berdin jarraitzen dugu, eta ingurumena mugatzaile bihurtu zaigu, ez ondo bizitzeko, baizik eta bizitzeko".

Nabarmendu du horren ondorioak era askotakoak direla, eta Erdialdeko Amerikan [anfibioen galera-rekin gertatutakoa](#) jarri du adibidetzat: "Anfibioen galera handi bat izan da, eta, horren ondorioz, malaria zabaldu da". Izan ere, malaria eltxoen bidez transmititzen da, eta anfibioek eltxoak jaten dituzte. "Biodibertsitatea galtzen bada, gaixotasunak azaltzen dira. Hortaz, ingurumena zaintzea gure burua zaintzea da".

COVID-19aren irakaspenak

COVID-19arekin garbi ikusi da hori. Horrekin batera, Elosegiren ustez, agerian geratu da gizarte hauskorra eraiki dugula. Esaterako, duela hilabete batzuk, ontzi batek Suezko kanala buxatu zuen, eta gertakari huts horrek kinka larrian jarri zuen mundu osoko sistema ekonomikoa. "Horrek erakusten du sistema ez dela egokia, aldatzea komeni dela". Bestalde, nabar-

Arturo Elozegi Iurtia
Ekologiako katedraduna (EHU)

Mirene Begiristain Zubillaga
Ekonomiako doktorea (EHU)

men geratu da zein garrantzitsua den talde zaugarrienen zaintza, eta zein zaila den etorkizuna aurreratsatea. "Horregatik, etorkizunerako, sistema malgua izatea komeni da, egokitzeko gai izatea".

Aurreikusi gabeko beste ondorio bat ere aipatu du Elozegik: gizartea prest dagoela gauzetik goizera zenbait aldaketa onartzeko, egoerak horretara behartuz gero. Horren erakusgarri da maskarak erabili beharra, iazko konfinamendu zorrotza...

Horretatik guztitik, irakasgai nagusi hauek atera ditu Elozegik: ezin dugu hazten jarraitu; ezin ditugu gure jarduerak intentsifikatu; ingurumenak gero eta garrantzi handiagoa hartuko du; oro har, gizarte aberatsa gara, eta, beraz, gure lehen sektorea zaindu dezakegu; eta gaurko ekintzek epe luzeko ondorioak izango dituzte. Argi dauka: "Ondorengoek utzi diegun munduaren arabera epaituko gaituzte".

Nekazaritza eta elikadura erdigunean

Mirene Begiristain Zubillagak nekazaritzaren eta elikaduraren ikuspegitik tiratu zion Elosegiren hariari. Izan ere, nekazaritzak eragin zuzena dauka klimalarrialdiarekin erlazionatutako zenbait faktore nagusitan: lurzorua eta uraren erabileran, fluxu biogeokimikoetan (nitrogenoa, fosforoa), dibertsitate genetikoan... Era berean, aldaketa klimatikoaren ondorio batzuk aipatu zituen, hala nola elikadura-segurtasunean, tokiko ekonomian, arrakala sozialan (tokikoetan zein globaletan) eta gizartearen osasunean (COVID-19a da horren adibidea) ikusten direnak.

Testuinguru horretan, ekonomia ekologikoari helzteko premia aldarrikatzen du Begiristainek: "Eko-

"Biodibertsitatea galtzen bada, gaixotasunak azaltzen dira. Hortaz, ingurumena zaintzea gure burua zaintzea da"

nomia zientzia sozial bat da, eta guk ezartzen dugu nahi dugun ekonomia. Gure esku dago ekonomia ekologiko bat ezartzea, hau da muga ekologikoen barruan dagoen ekonomia bat, zor ekologikoan oinarritutako ekonomiak ekidinez".

Gizartearen esku dago ekonomia ekologiko bat ezartzea, muga ekologikoen barruan dagoen ekonomia bat.
ARG.: Araialdea/BYSA.

Egungo egoerari buruzko datu esanguratsu batzuk ere eman ditu; tartean, nekazaritzak eta elikagai-ekoizpenak sortutako isurien beherakadaren zergatia: "Egia da azken hamarkadetan jaitsi egin dela, baina, neurri handi batean, hori gertatu da beste

Errelebo falta da nekazaritza tradizionalaren arazoetako bat. Nekazari gehienak adin nagusikoak dira. ARG.: Artxibokoa.

nonbait ekoizten direlako hemen kontsumitzen ditugun elikagaiak, ez gure sistema hobetu dugulako. Hain zuzen, elikagaien % 90 kanpotik etortzen da”.

Horrekin batera, ohartarazi du landa-eremua husten ari dela. Gero eta nekazari gutxiago daude, haien errenta batezbestekoa baino % 30 txikiagoa da, eta adinez gero eta nagusiagoak dira (58,1 urte, batez beste). “Ez dago erreleborik. Bestalde, ustiatuegien % 38 baino ez dago emakumeen izenean, eta, zaintza behar duten pertsonak daudenetan, emakumeek hartzen dute beren gain zaintza hori”, zehaztu du.

Beste arazo batzuk ere aipatu ditu: nekazaritzalurren kontzentrazioa eta artifizializazioa; dirulaguntzen banaketa bidegabea; elikagai freskoen eta prozesatuaren arteko desoreka; non saltzen diren elikagaiak eta zenbat denbora esleitzen zaion kozinatzeari eta elikatzeari; dietari lotutako gaixotasunak...

Ekonomia feministaren izeberga

Horren muina azaltzeko, ekonomia feministak proposatutako irudi bat ekarri du Begiristainek: izebergaren irudia. “Uraren mailaren gainetik, barneproduktu gordinak aintzat hartzen dituenak daude: merkantziak eta zerbitzu publikoak. Eta azpian geratzen da horri eusteko beharrezkoa den guztia, zeina bizitzeko ezinbestekoa baita, baina ez baita aintzat hartzen ekonomian; hau da, komunitateak, etxeetako zaintzak eta natura-sistemek ematen diguten guztia”. Uraren mailaren azpitik geratzen dira, beraz, auzotasuna, zaintza, identitatea, autoestimua, ondasun naturalak eta oinarrizko natura-zerbitzuak...

Begiristainek eta kideek ekonomia feministaren izeberga elikadura-sistemara eraman dute. Hain zuzen, elikadura-sistema lineala balitz bezala irudikatzen da gehienetan: ekoizpena-banaketa-kontsumoa. Baina, berez, ekonomia kapitalistaren zapalkuntzak

erreproduzitzen ditu, eta, kasu honetan, izebergaren tontorrean banaketaren katebegia dago.

Ekonomia, ordea, zientzia sozial bat dela nabarmendu du, eta badituela irtenbideak. Lau agertoki nagusi irudikatu ditzakegu, Begiristainen esanean. Lehena ostrukarena egitea da, ekonomia neoliberal honekin jarraitzea. Bigarrena hitzarmen berdea da; eta hor, oraindik ere, hazkunde ekonomikoa jartzen da helburutzat. Hirugarrena ekofaxismoa da; eta, azkenik, laugarrenak, hitzarmen berdearen barruan, deshazkundearen beharra planteatzen du.

Agertoki horien aurrean, aldarrikatu du elikadura osasuntsua denon eskura izatea eskubide bat dela eta gakoa ez dela zein agertoki aukeratu, baizik eta nola egingo dugun eraldaketa. “Guk, etorkizuneko elikadura-sistema eraikitzeko, agroekologiaren ikuspegia jartzen dugu mahai gainean, eta horren barruan ulertzen ditugu, alderdi ekologikoa ez ezik, baita ekonomikoa, soziala eta politiko-kulturala ere”.

Azpimarratu du agroekologia ez dela bazterreko aldarri bat, baizik eta nazioarteko erakunde nagusiek ere aitortu dutela haren beharra: [FAOk](#), [IPCCk](#), [IPBESek](#), baita [Europako Erregioen Batzordearen Agroekologia Irizpenak](#) eta Munduko Bankuak eta FAOk zuzendutako mundu mailako nekazaritzaren azterketak ere ([IAASTD](#)). *COVID-19aren osteko Euskal Herriko ekonomia ekologikoaren alde* manifestuan ere nabarmentzen da.

Agroekologiaren bidetik

“Agroekologiaren ikuspegitik, [2030ean elikadura-sistema jasangarri bat izateko zer ikerketa eta](#)

[berrikuntza bultzatu behar ditugun aztertu dugu.](#)

Ariketa horretan, Euskal Herriko hainbat eragilek parte hartu dute, era askotakoak, eta galdetu genien zein ziren erronkak. Metodologia konplexu baten bidez, hamabi erronka definitzera iritsi gara, lau dimentsiotan: gobernantza eta komunitateen ahalduntzea; ingurumenaren jasangarritasuna; elikadura, osasuna eta ongizatea; eta ekoizpen-, enplegu- eta truke-ereduak. Eta hamabi erronka horiek lotuta daude ekintza-planekin”.

“Agroekologiaren ikuspegiaren barruan, aintzat hartzen dira, alderdi ekologikoa ez ezik, baita ekonomikoa, soziala eta politiko-kulturala ere”

Ikuspegi sistemikoa azpimarratu du, eta ingurumenaren zeharkakotasuna. “Horren barruan, proposatzen dugu elikadura-estrategiak eskualdeka landu behar direla. Horretarako, zazpi puntu definitu ditugu: lur, ur eta lurzoru osasungarriak; nekazaritza-ekosistema osasuntsuak eta klimarekiko erresilienteak; erreleborako itinerario berriak; denontzako dieta nahikoak, osasungarriak eta jasangarriak, eta erosketa publikoaren irizpideak (eskolak, zahar-egoitzak, hartzaindegiak, elikadura-bankuak, kulturaguneak...); banaketako sare lokal bidezkoagoak, laburragoak eta gardenagoak; merkataritza, turismoa eta hirigintza garapen jasangarriaren zerbitzura jartzea; eta, azkenik, maila anitzeko gobernantza”.

“Galdetzea oso boteretsua da, eta behetik gorako erantzunek indar handia dute”

Baiezta du badaudela puntu horietako bakoitzaren adibideak eta erremintak. Horretarako guztirako, beharrezkotzat jo du eragileen arteko elkarlana, eta Argiarekin batera landutako ekimen bat nabarmendu du: Lurra herriari deika.

Aldaketa, behetik gora

Elosegi bat dator Begiristainekin premiazkoak direla hazkundeari mugak jartzeko ekimenak, maila guztietan, eta herritarrek ere asko egin dezaketela: “Gobernuek eragin handia dute, eta nekazaritza industrialia bultzatzen jarraitzen dute. Baina, gobernuez aparte, uste dut jendeak zeresan handia daukala. Gutako bakoitza has daiteke norberaren kontsumoa gutxitzen. Eta ez da kobazuloetara itzultzea: alderdi askotan antzera bizi gaitzeko kontsumoa gutxituta. Horrez gain, uste dut guztion lana dela agintariak leziaztea edo adieraztea nola egin nahi ditugun gauzak eta zerk duen garrantzia”.

Herritik sortutako ekimenak eraginkorrak izan daitezkeela frogatzen du, adibidez, iazko konfinamenduan azokak irekitzeko mugimenduak izan zuen arrakastak. Begiristainek onartu du ez dela erraza hain eragile desberdinak biltzen dituzten ekimenak artikulatzea, baina lortu zuten. Eta, beste maila batean, lortu zen, halaber, *COVID-19aren osteko Euskal Herriko ekonomia ekologikoaren alde manifestua* osatzea, adostea eta plazaratzea. Berriki, COVID-19aren Liburu Zuria ere argitaratu du talde zabal batek, krisitik ateratzeko proposamen zehatzekin.

“Norbanakoaren gogoetatik kolektibora igarotzean dator jauzia”, dio Begiristainek. “Bizi gara oso gizarte zatikatuan, eta ireki eta antolatu beharra dugu berrikuntza sozialerako”. Deshazkondeak ez dakar galera, baizik eta kultura-aldaketa bat, non zaintzaren ikuspegitik heltzen baitzaie erronkei,

eta banaketaren kultura barneratzen baita. “Eta horrek ekartzen du jendeari galdetzea; hau da, deshazkondeak eskatzen du prozesuak beste logika batetik martxan jartzea. Galdetzea oso bo-teretsua da, eta behetik gorako erantzunek indar handia dute”.

Irudimena eta ausardia

Illo horretatik, Elosegik uste du ezen, horrelako gal-derak planteatzean, arazo nagusia irudimen falta dela: “Ez gara ausartzen mundu desberdin bat eta mundu desberdin hori lortzeko egin behar ditugun gauzak imajinatzerara. Nire arloko adibide bat jarriko dut. Oria ibaia, duela 40 urte, nazkagarria zegoen, eta gizarteak onartu egiten zuen, hori zelako gure ongizatearen ordaina. Eta erotzat hartzen zituzten ibaien egoera hobetzeko irtenbideak proposatzen zituztenak. Baina, industrializazioa aldatzen hasi zenean, eta lehen arrainak agertu zirenean, gizar-

tea aldatzen hasi zen. Horrek, kolpez, naturarekiko harremana guztiz aldatzea dakar. Gaur egun inork ez lituzke onartuko duela 50 urte Euskal Herrian onartzen ziren kutsadura-mailak”.

Irudimena, beraz, gako da Elosegiren esanean: “Ga-rai hartan, inork ez zuen imajinatzen Oria garbia egon zitekeenik. Imajinazioa falta zaigu. Zerbait ima-jinatzen badugu, agian izango dugu ausardia horren bila abiatzeko”. Irudimena eta ausardia ez ezik, pro-positamen zehatzak eta irekiak jarri dituzte Begiris-tainek eta Elosegik mahai gainean. Badago, beraz, nondik abiatu, etorkizun hobea izateko. ●

Ikusi solasaldi osoa Elhuyarren
Youtubeko kanalean:
<https://youtu.be/WbnTDQGSBtl>

